

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 2

Eylül-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Arap Dili ve Lehçelerinin Yedi Harf ve Mütevatir Kıraâtler İle Olan İlişkisi

The Relationship Of The Arabic Language And Dialects With The Seven Letters And
Mutevatır Qıraats

YAZAR

Ahmet DAĞ

Dr. İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ahmetdag65@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-7923-2434

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 20.08.2023

Makale Kabul Tarihi: 13.09.2023

Sayfa Aralığı: 598-613

ÖZET

Arapça, Yüce Allah'ın (c.c) Cebrail (a.s) aracılığıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v) indirdiği Kur'an-ı Kerim'in dili olduğu gibi, dünyada gelişmiş ve köklü dillerden biridir. Arapça, çok sayıda lehçeye sahip bir dildir ve bu lehçeler arasında bazı küçük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, harf, hareke ve telaffuz gibi unsurlardan kaynaklanmaktadır. Bu durum, Kur'an kelimelerinin bazen şekil ve anlam bakımından değişmesine veya anlamın genişlemesine yol açmaktadır. Ancak bu değişim, anlamı bozmak yerine zenginleştirmektedir. Kur'an, bu konuda bir ruhsat vermiştir. Arap dilinin bu özelliği sayesinde insanlar daha kolay okumaya çalışmışlardır. Hz. Osman Mushafı hazırlanırken son arz ve Kureyş lehçesi esas alınmış, noktalama ve hareke konusunda bir kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca sahih Kıraâtlar da dikkate alınarak, Kureyş dışındaki kabilelerin kendi ağız yapısı ve lehçesine uygun bir şekilde okumalarına imkan verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Mütevâtir, Kıraât, Lehçe, Yedi harf

ABSTRACT

Arabic, through Allah Almighty (c.c) through Gabriel (a.s) through Hz. It is the language of the Holy Quran, which was revealed to our Prophet (pbuh), and it is one of the developed and deep-rooted languages in the world. Arabic is a language with many dialects and there are some minor differences between these calendars. These differences arise from elements such as letters, vowels and pronunciation. This sometimes leads to the title or meaning of the Quranic words being saved in terms of form and meaning. However, this change enriches the meaning rather than distorting it. Quran, please allow me in this regard. Thanks to this feature of the Arabic language, people tried to read more easily. Hz. While preparing the Othman Mushaf, the last text and the main beginning of the Quraysh calendar were simplified in terms of punctuation and movement. In addition, from those recorded in the authentic Qirats, the people of Quraysh were allowed to read them according to their own dialect and chronology.

Key Words: Quran, Mutevâtir, Qiraat, Dialect, Seven letters

Giriş

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'e Cebrail (a.s) tarafından vahyedilen son ve en kapsamlı kitabıdır. Kur'an-ı Kerim'in hem yazılı hali hem de tilaveti aslına uygun bir şekilde muhafaza edilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Kur'an-ı Kerim, yirmi üç yıl süren vahiy sürecinde, olay ve gerekliliklere göre âyetler ve sureler halinde indirilmiştir. Kur'an-ı Kerim Allah katından lafız ve mana bütünlüğü içerisinde inen ilahi kitaptır. Ondaki lafız ve mana bütünlüğü hiçbir şekilde ihmal edilemez. Kur'an'ın kelimeleri, anlamları, üslubu ve yapısı, ilahi bir hikmet ve sanatla örülmüştür. Kur'an, farklı okuma şekillerine imkân veren bir esnekliğe sahiptir. Bu esneklik, Kur'an'ın ilahi kaynağını ve evrensel mesajını gösterir. Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın sözü olduğunu kanıtlayan bir delil de Kur'an lehçelerinin farklı okunuşlarıdır. Bu okunuşlar, Peygamberimizin de hak bir peygamber olduğunu gösterir. Çünkü Kıraât farklılıkları ne kadar çok olursa olsun, aralarında bir tutarsızlık veya çatışma yoktur. Tam tersine, Kıraâtlar birbirlerini doğruluyor, onaylıyor, güçlendiriyor ve açıklıyor.

Kur'an-ı Kerim'in lafızlarının farklı Kıraât edilmesi Asr-ı Saadetten beri ilahi yolla nesilden nesile devam etmiştir. Bu, ilahi koruma vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yazımıyla, Kıraâtların yazımı aynıdır. Bu aktarım hem yazılı hem de şifahi yolla olmuştur. Vahyin inmesiyle birlikte Kıraâtların zaptı da başlamıştır.

Kur'an-ı Kerim ile alakalı tarihi süreç içerisinde yapılan çalışmalar içerisinde yedi harf, lehçe, Kıraâtlar konusu, üzerinde durması gereken önemli meselelerden olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış ve hala devam eden tezler, çeviri eserler ve diğer çalışmalar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bize naklettiği Kur'an âyetlerinin okuyuş esaslarını ve mütevatir bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.v)'den geldiği hususlarını ele almaktadırlar. Kur'an'ın yedi harfle indirilmesi, Arap lehçelerinin farklılığından kaynaklanan bir durumdur. Kur'an'ı farklı şekillerde okumaya imkân veren bu durum, Kıraât ilminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kıraâtlar, Arap lehçeleriyle yakından ilişkilidir ve İslam âlimleri bu konuda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı âlimler, Kıraâtların Arap Dili'nin lehçe yapısıyla bağlantılı olduğunu savunmuşlardır. Bu konuda yapılan araştırmalar, Kıraât-lehçe, yedi harf-lehçe ilişkisini aydınlatmaya çalışmıştır.

Bu makalede, Kıraâtların tarihi ve önemi hakkında bir giriş yapıldıktan sonra Arap dilinin lehçeleri ve yedi harf sistemi arasındaki bağlantılar incelenecektir. Bu bağlantılar, Kıraâtların anlaşılması ve değerlendirilmesi için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

1. Kıraât İlimi, Konusu ve Önemi

Kıraât (القراءة) kelimesi Arapça'da (قرأ) fiil kökünden türetilmiş bir isimdir. Sözlükte okumak tilavet etmek anlamına gelen semaî mastardır. Cem-i (çoğul) olarak (القراءات) el-Kıraât şeklindedir. (İbn Manzûr, 1414, 1/405; ez-Zebidî, 2001, 1/363; Cevherî, 1987, 1/64.) Kıraâtın terim manası ise: Kıraât imamlarının her bir Kurrânın aralarındaki farklı okuyuşlarına Kıraât denildiği gibi, Hz. Peygamberden Kur'an-ı Kerim'i nakleden sahabelerden tevatüren bu şekilde alan Kıraât imamlarının okuyuş şekillerinin ihtilaflarını ve ittifaklarını bilmeye denir. Kıraat ilmi, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasını ve bunların kaynaklarını, kurallarını, delillerini ve

nakil yollarını inceleyen bir ilim dalıdır. Kıraat ilmi, Kur'an'ın hem asıl metnini korumak hem de farklı lehçeleri kapsamak üzere gelişmiştir. Kur'an'ın yazılışı, telaffuzu ve anlamı açısından farklı okuyuşları belirlemek ve bunları kıraat imamlarına ve râvilerle nisbet etmek suretiyle Kur'an'ın mesajını daha doğru şekilde ulaştırmayı amaçlar. Kıraat ilminin temel kaynakları arasında kıraat imamlarının kitapları, râvilerin rivayetleri, kıraatlerin karşılaştırılması ve tahliliyle ilgili eserler, kıraatlerin dilbilim ve retorik açısından incelenmesiyle ilgili çalışmalar sayılabilir. Kıraat ilmi, Kur'an ilimleri içinde önemli bir yere sahiptir. (İbnü'l-Cezerî, 1999, 9; Çollak, 2006, 21.)

Kur'an-ı Kerim âyetleri nazil olurken Hz. Peygamber (s.a.v.) Cebrail ile geçen bir konuşmasında kendisine şöyle dediği rivayet olunur: ben ümmî bir topluma gönderildim, bu toplumun içerisinde yaşlılar, çocuklar, okumamışlar ve köleler var. Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini telaffuz etmede zorlandıklarını dile getirmişler. Bu sebeple Yüce Allah herkesin Kur'an-ı Kerim'i daha kolay okuması için Hz. Peygambere yedi harf ruhsatı vermiştir.” Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere inmiştir; ondan kolayınıza geleni okuyunuz” hadisi şerif de bunu kastetmektedir. İşte bu şekilde sahabeler de Hz. Peygamberden değişik Kıraâtler almıştır ve günümüze kadar bu okuyuş şekilleri süre gelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'i sahih nakillerle Hz. Peygamberden sahabe ve tabiinlerden bizlere tevatüren yedi harf üzere nakledildiğini yukarıda bahsetmiştik. İşte Kıraât ilminin gayesi günümüzde kendilerine nisbet edilen Kıraât imamlarının Kıraâtı Âşere olarak kabul ettiği her bir Kıraât imamının okuyuşunu öğrenmek, zaptetmek, Kur'an-ı Kerim okunurken de hatalardan kurtarmaktır.

2. Kıraât İlminin Doğuşu ve Tarihi Gelişimi

Kur'an-ı Kerim vahiy yoluyla Cebrail (a.s) vasıtasıyla âyetler şeklinde Hz. Peygamber efendimize getirerek nazil olmuştur. Hz. Peygamber de kendisine nazil olduğu şekliyle insanlara tebliğ etmiştir. Hz. Peygamber bu şekilde nazil olduğu âyetleri aynı şekilde vahiy kâtiplerini çağırır, neye, nasıl yazılması gerektiğini hangi âyetin ve sûrenin nereye yerleştireceğini bildirmiş ve bizzat kendisi bu işlemler bittikten sonra yeniden tashih etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Cebrail ile geçen bir konuşmasında kendisine şöyle dediği rivayet olunur: ben ümmî bir topluma gönderildim, bu toplumun içerisinde yaşlılar, çocuklar, köleler, okumamışlar ve köleler var. Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerini telaffuz etmede zorlandıklarını dile getirmişler. (Buharî, 1315, “Fedailü'l-Kur'ân”, 4-5.) Bu sebeple Yüce Allah herkesin Kur'an-ı Kerim'i daha kolay okuması için Hz. Peygambere yedi harf ruhsatı vermiştir.”Şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere inmiştir; ondan kolayınıza geleni okuyunuz” hadisi şerif de bunu kastetmektedir. İşte bu şekilde sahabeler de Hz. Peygamberden değişik Kıraâtler almıştır ve günümüze kadar bu okuyuş şekilleri süre gelmiştir.

Nazil olan âyetleri ramazan ayı girdiğinde Cebrail (a.s) okur, Hz. Peygamber dinlerdi, Hz. Peygamber efendimiz okur Cebrail (a.s) dinlerdi. Bu şekilde karşılıklı okuma (mukabele) günümüze kadar gelmiştir.

Hz. Peygamber efendimiz Kur'an-ı Kerim eğitimini önemsemiş daha Mekke'de iken Kur'an eğitimini Daru'l-Erkam'da başlatmıştır. Özellikle Kur'an-ı Kerim eğitimi için de Mus'ab b.

Umeyr'i Medine'ye göndermiş. Aynı şekilde diğer beldelerde Kur'an eğitimi için Muaz b. Cebel ve İbn Abbas'ı Mekke'ye, Abdullah İbn Mes'ud'u Kûfe'ye, Ebû Musa el-Eş'ari'yi Basra'ya, Ebû Derda'yı da Şam'a göndermiştir.

Daha birçok sahabe Medine dışına çıkarak Kur'an-ı Kerim eğitimi için gitmiştir. Aynı şekilde halifeler döneminde de devam etmiştir. Hz. Ebu Bekir döneminde Kur'an-ı Kerim'in muhafazası için Zeyd b. Sabit başkanlığında cem işi gerçekleştirildi ve cem edilen Kur'an âyetleri mushaf ismini almış olup, halifeye teslim edildi, ondan sonraki dönemlerde bu Mushaf Hz. Ömer'e daha sonra kızı Hz. Hafsa'ya intikal etmiştir.

Halifeler dönemi sonunda birçok yerin fethedilmesiyle ve İslam sınırlarının genişlemesiyle beraber buralara yerleşen Müslümanların kurrâ sahabelerden aldığı şekil ile Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeleri sonucu çeşitli farklılıklar çıkmıştır. Bu sebeple bu durumdan endişelenen Hz. Osman Zeyd b. Sabit başkanlığında Hz. Hafsa'nın yanındaki Mushafi esas alarak çoğaltma işlemine girmiş ve bu çoğaltılan Mushaf'ı biri Medine kalmak üzere, Mekke, Şam, Basra, Kûfe, Yemen ve Bahreyn'e birer nüsha gönderilmiştir. Böylece Hz. Osman çıkabilecek Kıraât ihtilaflarının önüne geçmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz yedi harf ile ilgili Kıraât farklılıkları sahabenin Hz. Peygamber efendimizden Kur'an'ı alış şekli ile alakalıdır. Bu nedenle sahabeden Kıraât dersi alan tabiun nesli de sonrakilere bu şekilde öğretmiş, meşhur Kıraât imamlarına gelene kadar bu şekilde olmuştur. Meşhur Kıraât imamları ise diğer Kıraât imamlarına nisbeten adalet, zapt, sika, dindarlık vb. gibi özellikler yönünden daha iyi olduklarından bu şekilde meşhur olmuşlardır.

Üzerinde ashabın icmâ ettiği Hz. Osman mushafi kısa zamanda bütün İslâm coğrafyasına yayılmış ve öncelikle bu mushafın gönderildiği şehirler olmak üzere kıraat ilmi merkezleri doğmuştur. Kıraat alanında yazılan eserlerin 70 (689) ve 80'li (699) yıllara kadar gitmesi, büyük kıraat âlimlerinin çoğunun tâbiünden olması bu ilmin kısa zaman dilimi içinde aldığı mesafeyi göstermesi açısından önemlidir. Hicrî ilk üç asırda daha çok Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam gibi şehirlerde yoğunlaşan kıraat çalışmaları, daha sonra yapılan fetihler ve yürütülen fetih faaliyetlerine paralel olarak Mısır, Kuzey Afrika, Endülüs, İran, Anadolu ve Orta Asya'ya kadar yayılmıştır. Sözü edilen merkezlerde bulunan kıraat âlimleri gerek kelimeler gerekse med, kasr, imâle, tahfif, idgam gibi telaffuz keyfiyetleriyle ilgili farklı okuyuşları değişik hocalardan alırken bunlar arasında kendi tercihlerini ortaya koymuşlar, bu tercihleriyle oluşan okuyuşlarını öğretmeye başlamışlardır. Sahih rivayet ve okuyuşlar arasında tercihleri bulunan âlimlerin sayısı önceleri bir hayli çok iken zamanla insanlar bunlardan bazıları üzerinde yoğunlaşmış (Ali b. Muhammed es-Sehâvî, 1987: II, 428), böylece ilk kıraat ekolleri ortaya çıkmıştır. İlk yazılan eserler ve yapılan rivayet ve kıraat tâlimi çalışmalarına bakıldığında kendi içinde tutarlılığı olan kıraatlerin sayısının otuzu aştığı görülmektedir. Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm kıraate dair kitabında meşhur yedi kıraatin yanında yirmi beş, Cehtamî ve İbn Cerîr et-Taberî konuyla ilgili eserlerinde yirmi kıraati toplamışlardır. İbn Mücâhid (ö. 324/936), Kitâbü's-Seb'a adlı eseriyle kıraat ilminin tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Medine'de Nâfi' b. Abdurrahman, Mekke'de İbn Kesîr, Kûfe'de Âsım b. Behdele, Hamza b. Habîb ve Kisâî, Basra'da Ebû Amr b. Alâ ve Şam'da İbn Âmir'in kıraatinden meydana gelen bu sistem ilgiyle karşılanmış ve kabul görmüştür (Ali b. Muhammed es-Sehâvî, 1987: II, 432.)

2.1. Kıraât İmamları:

Kıraat imamları, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasını inceleyen ve yaygınlaştıran kimselerdir. Kıraat imamları, Hz. Peygamber'den farklı senetlerle Kur'an'ı öğrenmiş ve talebelerine aktarmışlardır. Kıraat imamlarının sayısı konusunda farklı görüşler vardır. En meşhur görüşe göre, yedi kıraat imamı vardır. Bunlar şunlardır:

1. Nâfi b. Abdurrahman el-Leysî (ö. 169/785): Medine kıraat imamı olarak tanınmıştır. Kıraati Hz. Peygamber'e Übey b. Kâ'b yoluyla ulaştırmıştır. Talebelerinden Kâlûn ve Verş onun kıraatini rivayet etmiştir.
2. Ebû Ma'bed Abdullah b. Kesîr (ö. 120/738): Mekke kıraat imamı olarak tanınmıştır. Kıraati Hz. Peygamber'e Mücâhid b. Cebr - Abdullah b. Abbas - Übey b. Kâ'b senediyle ulaştırmıştır. Talebelerinin talebelerinden Bezzî ve Kunbül onun kıraatini rivayet etmiştir.
3. Ebû Amr b. Alâ el-Basrî (ö. 154/771): Basra kurrâsından olup kıraati Hz. Peygamber'e Mücâhid b. Cebr - Abdullah b. Sâib - Zeyd b. Sabit, Yezîd b. Rûmân - Abdullah b. Ayyaş - Übey b. Kâ'b, Hasan-ı Basrî- Hittân b. Abdullah - Ebû Mûsâ el-Eş'ari gibi senedlerle ulaştırmıştır. Talebesi Yahya b. Mübarek el-Yezîdî'nin talebeleri Dûri ve Sûsî onun kıraatini rivayet etmiştir.
4. Abdullah b. Âmir el-Yahsubî (ö. 118/736): Yemenli olup Şam kurrâsındandır. Kıraati Hz. Peygamber'e Mugire b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî- Hz. Osman senediyle ulaşmaktadır. Talebesi Yahya b. Hâris'in râvilerinden Hişâm b. Ammâr ve Ebû Amr İbn Zekvân onun kıraatini rivayet etmiştir.
5. Âsim b. Behdele (ö. 127/ 745): Küfe kurrâsından olup kıraati Ebû Abdurrahman es-Sülemî - Ali b. Ebû Tâlib ve Zir b. Hubeyş - Abdullah b. Mes'ûd isnadlarıyla Resûlullah'a ulaştırmıştır. Talebeleri Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş ve Hafs b Süleyman'ın rivayetleriyle meşhur olmuştur.
6. Hamza b. Habîb (ö. 156/773): Fars asıllı olup Küfe kurrâsındandır. Kıraati Resûl-i Ekrem'e Muhammed b Abdurrahman b Ebû Leylâ - İsâ b Abdurrahman b Ebû Leylâ - Abdurrahman b Ebû Leylâ - Hz Ali ve Humrân b A'yen - Ubeyd b Nudayle - Abdullah b Mes'ûd isnadlarıyla ulaştırmıştır, bu ilmi onun talebelerinden tahsil eden Hallâd b Hâlid ve Halef b Hişâm'ın rivayetleriyle meşhur olmuştur.
7. Ali b Hamza el-Kisâî (ö 189/805): İran asıllı olup küfe kurrâsındandır. Kıraati Hz Peygamber'e Hamza b Habîb, İsâ b Ömer el-Hemedânî ve diğer bazı hocalarının isnadlarıyla ulaşmaktadır, talebelerinden Ebû'l-Hâris ve Dûri'nin rivayetleriyle yaygınlık kazanmıştır.

Bu yedi kıraat imamının yanında, Ebû Ca'fer Yezîd b. Ka'kâ' el-Kârî, Yâkûb b. İshak el-Hadramî, Yahya b. Vessâb el-Yemenî, İbn-i Muhaysin el-Mekkî gibi başka kıraat imamları da vardır. Ancak bunların kıraatleri mütevatir değil, meşhur olarak kabul edilir. (Karaçam, 2019: s. 150.)

2.2. Senetleri bakımından Kıraâtler

Kıraâtlerin senetleri, yani kaynakları, Hz. Peygamber'den gelen sağlam ve kesintisiz nakil yollarıdır. Kıraâtlerin senetleri bakımından üç çeşit kıraat vardır. Bunlar mütevatir, meşhur ve şâz kıraâtlerdir.

2.2.1. Sahih Kıraât

Sahih kıraat, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasını inceleyen kıraat ilminde kullanılan bir terimdir. Sahih kıraat, Hz. Peygamber'den sağlam ve kesintisiz bir senetle nakledilen, Hz. Osman'ın çoğaltıp büyük şehirlere gönderdiği mushaflardan birine uygun olan, Arapça dil kurallarına aykırı olmayan kıraatlerdir. Sahih kıraatler, Kur'an'ın asıl metnini koruyan ve farklı lehçeleri kapsayan kıraatlerdir.

Sahih kıraatlerin sayısı konusunda farklı görüşler vardır. En meşhur görüşe göre, yedi kıraat imamının kıraatleri sahihtir. Bunlar şunlardır: Nâfi', İbn-i Kessîr, Ebû Amr ed-Dânî, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza ve el-Kisâî. Bu yedi kıraat imamının yanında, Ebû Ca'fer Yezîd b. Ka'kâ' el-Kârî, Yâkûb b. İshak el-Hadramî, Yahya b. Vessâb el-Yemenî gibi başka kıraat imamları da vardır. Ancak bunların kıraatleri mütevatir değil, meşhur olarak kabul edilir.

Sahih kıraatlerin özellikleri şunlardır:

- Sahih kıraatlerin senetleri muttasıl ve güvenilirdir. Yani her bir râvi, kendisinden önceki râviyi tanımış ve ondan doğrudan dinlemiştir. Ayrıca her bir râvi, adalet ve zabt sahibi olup Kur'an'ı ezberlemiş ve hatasız okumuştur.
- Sahih kıraatlerin metinleri mushaflara uygundur. Yani her bir harf, nokta ve hareke mushaflarda olduğu gibidir. Mushaflar ise Hz. Osman tarafından çoğaltılıp dağıtılan mushaflardır.
- Sahih kıraatlerin vecihleri Arapça diline uygundur. Yani her bir kelime ve cümle Arapça dil kurallarına uygun olup anlamları bellidir. Ayrıca her bir vecih Arap lehçelerinden birine dayanmaktadır.

Sağlam bir senetle Hz. Peygamber Efendimizden tevatürle nakledilen, Arap Dili Gramerine uygun olan, Hz. Osman Mushaf'ına uygunluk gösteren Kıraâte sahih Kıraât denir. Bu üç şartı beraber kendisinde taşıyorsa bu şekildeki Kıraât sahihtir. Eğer bu temel şartlardan birisi olmazsa bu Kıraât sahih değildir. (es-Süyûtî, 2008, 163.)

Sahih Kıraât hakkında birçok Kıraât âlimi görüşler öne sürse de net bir bilgi varit olmamıştır. İbnü'l-Cezerî kanaatini ortaya koymak için yukarıda saydığımız şartları: Arap diline uygun olması, Hz. Osman Mushaf'ına uygun olması ve sahih bir senetle gelmesi olan bu üç şartı Kıraât âlimlerinin çoğunluğu kabul etmektedir. Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045) *el-İbâne an-Meâni'l-Kıraât* adlı eserinde bu şartlardan bahseder ve bu şartların inkârının caiz olmadığını söylüyor. (İbnü'l-Cezerî, 2002, 1/168; ; Karaçam, 2019, 61.)

2.2.1.1. Mütevâtir Kıraât

Sağlam bir senetle Hz. Peygamber efendimizden nakledilen, yalan üzerine ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir grubun diğer bir gruba rivayet ettiği Kıraâte Mütevatir Kıraât denir. (İbnü'l-Cezerî, 2002, 1/22.)

Kıraât ilmi ile ilgili eserleri incelediğimizde ilk başta mütevâtir Kıraâtların sayısı konusunda herhangi bir tutarlılık söz konusu değildir. Hicri üçüncü asırda mütevâtir Kıraâtler konusunda

ilk kısıtlayıcı tasnifi yapan ise İbn Mücâhittir (ö. 324/936). O, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kıraât* adlı eserinde bunu geniş bir şekilde dile getirmektedir.

2.2.1.2. Meşhur Kıraât

Senedi sahih olup, Arap dili gramerine uyan ve hatt-ı Mushaf'ı Osmânî'ye uygun olan kurrâlar arasında meşhur olmuş; fakat tevâtür derecesine ulaşamayan Kıraâte meşhur Kıraât denir. İbn Mücâhid'in tasnifine göre Ebû Ca'fer, Ya'kûb el-Hadramî ve Hâlef b. Hişâm meşhur Kıraâtlardır. İbnü'l-Cezeri ise bunları yedi mütevâtir Kıraâtın şartlarını taşıdıkları için mütevâtir gurubuna dâhil etmiştir. Mütevâtir 'de olduğu gibi meşhur Kıraâte inanmak vacib, inkârı ise caiz değil. (İbnü'l-Cezeri, 2002, 1/20; Karaçam, 2019, 67.)

2.2.2. Sahih Olmayan Kıraât

Sahabe veya tabiînden nakledilen; fakat Sahih Kıraât şartlarını taşımayan, yani Sağlam bir senetle Hz. Peygamber efendimizden tevâtürle nakledilmeyen, Arap Dili Gramerine uygun olmayan, hatt-ı Osmânî Mushaf'ına uygunluk göstermeyen Kıraâte Kıraâtlardır. Bu Kıraâtlar okunmaz, bunlara inanmak da vacib değil. Sahih olmayan Kıraâtlar kendi aralarında Âhad, Şâz, Mevzû ve Müdrec olmak üzere dört kısma ayrılmaktadır. (İbnü'l-Cezeri, 2002, 1/23; Karaçam, 2019, 67.)

2.2.2.1. Âhad Kıraât

Sağlam bir senetle gelen; fakat Arap diline veya hatt-ı Osmânî'ye uymayan, belli bir şöhrete ulaşmayan Kıraâtlardır. Bu Kıraât okunmaz aynı şekilde bu Kıraâte inanmak da caiz değildir.

2.2.2.2. Şâz Kıraât

Sözlük olarak tek, ender anlamına gelmektedir. Sahih olan Kıraâtların biri veya daha fazla şartını taşımayan Kıraâttir. Başka bir deyişle senedi sahih olmayan Kıraâtlere şâz Kıraât denir. Bu tür Kıraâtlere şunu örnek verebiliriz: İbn Semeyfi aktardığına göre “فاليوم ننجيك بدينك” ayetini şu şekilde rivayet etmiştir: “فاليوم ننجيك بدينك” nünehhiike şeklinde okunmuştur. Bu Kıraât şâz Kıraâttir. Bu Kıraât sahih veya makbul Kıraât şartlarını taşımadığından Kur'an olarak okunmamaktadır. Bu Kıraât ile de ibadet edilmez. Çünkü bu çeşit Kıraât mütevâtir olarak nakledilmemiştir. (İbnü'l-Cezeri, 2002, 1/25; Karaçam, 2019, 67.)

2.2.2.3. Mevzû Kıraât

Asılsız olarak uydurulan, herhangi bir şahsa dayandırılan Kıraâtlardır. Bu gibi Kıraâtlar Kıraât bile denilmez. (Karaçam, 2019, 61; Birişik, 2014, 95.) Örnek olarak şunu verebiliriz: el-Fâtır 38/28. âyetindeki ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾ lafzı ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾ şeklinde okunduğuna dair rivayet edilmesidir.

2.2.2.4. Müdrec Kıraât

Kıraât ilminde âyetlerin manasını açıklayıcı nitelikte olan ziyadelerin okunmasıdır. Hadis çeşitlerindeki el-Müdrece benzer. Bu Kıraâtlar sahabeden nakledilmişlerdir. Sahabeden sonraki nesiller bunu Kıraât zannetmişlerdir. Örnek olarak şunu verebiliriz: Bakara 2/198 âyetinde

geçen (أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ) âyetine ilaveten (فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ) lafzının getirilmesi gibi. Buna göre âyet şu şekilde olur: (أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ). (Çetin, 2001: s. 86.)

Kıraatler ile ilgili bir takım bilgileri verdikten sonra konunun daha iyi anlaşılması açısından Arap dili, lehçe ile ilgili bazı terimler hakkında bilgiler verebiliriz.

3. Lehçe Kıraat İlişkisi

Lehçe bir dilin sosyal kültürel nedenlerden dolayı farklı coğrafik bölgelerde şekil, ton gibi özelliklerle bölgeden bölgeye o dilde farklılığın meydana gelmesidir. Bir dilin, tarihi süreç içerisinde, bilinen çağlar öncesi o dilden ayrılmış ve farklı biçimde gelişmiş kollarıdır. Kırgız, Özbek, Kazak, Azeri benzerleri lehçeleri gibidir. Lehçenin diğer bir ismi ağızdır. Tabii lehçe, şive, ağız çoğu zaman birbiriyle karıştırılıyor. Örneğin Yakutça, Çuvaşça Türkçeden ayrılan ayrı ayrı lehçelerdir. Çağatayca, Kapçakça, Türkiye Türkçesi de ağız kısmına girmektedir. Gerek doğu yörelerinde olsun gerekse de batı yörelerinde olsun kullanılan lehçeler arasında bariz bir farklılığın olduğu kesindir.

Kıraat lehçe ilişkisi, Kur'an'ın Arapça dili ve lehçeleriyle olan bağlantısını ifade eder. Kur'an, Arapça'nın zengin bir yapıya sahip olduğu ve pek çok lehçeyi içinde barındırdığı bir dil olduğu için, farklı okuma şekillerine imkân vermektedir. Bu okuma şekilleri, kıraat adı verilen ilim dalında incelenmektedir. Kıraat, Kur'an kelimelerinin telaffuz biçimini konu edinen bir ilimdir. Kur'an, Hz. Peygamber'in mensup olduğu Kureyş kabilesi lehçesi üzere indirildiği halde, diğer Arap kabilelerinin lehçelerine de uygun şekilde okunabilmektedir. Bu durum, Kur'an'ın hem tek bir lehçeye bağlı olmadığını hem de farklı lehçeleri kapsadığını göstermektedir. Kıraat lehçe ilişkisi, aynı zamanda Kur'an'ın anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır. Çünkü farklı lehçelerdeki kelimelerin anlamları, bazen birbirinden farklı olabilmektedir. Bu farklılıklar, Kur'an'ın mesajının zenginliğini ve derinliğini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, "el-melik" kelimesi Kureyş lehçesinde "mülk sahibi" anlamına gelirken, Huzeyl lehçesinde "mülk veren" anlamına gelmektedir. Bu durumda, "el-melik" ismiyle Allah'a hitap eden bir kişi, hem Allah'ın mülkünün sahibi olduğunu hem de mülkü dilediği gibi dağıttığını ifade etmiş olur. Arap lehçeleri, Kur'an'ın indiği dönemde Arap dilinin zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan önemli bir olguydu. Bu lehçeler, Arap yarımadasının farklı bölgelerinde yaşayan kabilelerin kültürel, sosyal ve tarihi bağlarına göre şekillenmişti. Bazı lehçeler, Mekke ve Medine gibi İslam'ın doğuşuna tanıklık eden şehirlerde ortak bir dil olarak kabul edilirken, bazıları ise o dönemde mevcut kabilelere özgü lehçeler olarak varlıklarını canlı olarak sürdürmekteydiler. Arap lehçeleri, Kur'an'ın indiği dönemden sonra da Arap dilinin gelişimine ve zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Klasik Arapça kaynaklarda belirtildiği üzere, Arap lehçeleri arasındaki farklılıklar yirmiyeye yakın noktada ortaya çıkmaktadır. (Altundağ, 2001, s. 23-48; Saylan, 2015, s. 159-125.)

Bu lehçelerin Kureyş lehçesiyle arasındaki farklılıklar, Arap yarımadasının coğrafi ve kültürel çeşitliliğini yansıtır. Bu farklılıkların bazıları ses, bazıları şekil, bazıları da kelime seçimiyle ilgilidir. Aşağıda bu lehçelerden üçünün Kureyş lehçesinden nasıl ayrıldığını gösteren birkaç örnek verilmiştir.

1- Ac'acetü Kudâa

Kudâa kabilesi, “ع” harfinden sonra gelen “ي” harfini “ج” harfine dönüştürerek telaffuz eder.

2- Şenşenetü'l-Yemen

Yemenliler, “ك” harfini “ش” harfiyle yer değiştirerek telaffuz eder.

3- Telteletü Behrâ

Behra kabilesinden olanlar, müzâri fiillerin başındaki muzârâât harfini meksur olarak telaffuz eder. Örneğin, “نذهب” yerine “يذهب” şeklinde telaffuz ederler.

Lehçeler arasında harf, hareke, takdim –tehir, hazif ve sükûn gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- “حتى” kelimesinde bulunan “ح” harfinin “ع” harfiyle değiştirilerek “عتى” şeklinde kullanılması.
- “أنظر” kelimesinin “أنظور” şeklinde de telaffuz edilmesi.
- “هذه النخل” kelimesinin “هذا النخل” şeklinde de telaffuz edilmesi.
- “مستهزون” kelimesinin “مستهزون” şeklinde de telaffuz edilmesi.

Bu örnekler, lehçelerin bölgesel ve yöresel olarak birbirinden nasıl ayrıldığını göstermektedir. (Altundağ, 2001, s. 23-48)

Kur'an-ı Kerim Hz. Ebubekir (r.a) döneminde gerçekleşen Yemâme savaşında birçok hafız Kurrânın şehit edilmesi üzerine Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir ve diğer sahabenin istişareleri neticesinde Zeyd b. Sabit başkanlığında bir şura oluşturularak Kur'an-ı Kerim mushaf haline getirildi. İslam sınırlarının genişlemesi itibariyle İslam'a yeni giren değişik lehçelere sahip olan kabileler bir takım sıkıntıları da beraber getirmiş farklı beldelerde yer alan Kurrâlar da kendi öğrendiği şekilde Kur'an-ı öğretmeleri sonucunda bir takım sıkıntılar da baş göstermiştir. Bu durumu fark eden Hz. Osman Hz. Ebubekir zamanında Toplanan bu Mushaf-ı şerifi Kureyş lehçesi esas alınarak çoğaltma işlemine girmiştir.

Hareke ve telaffuz farklılığından, harf ve anlam farklılığı bakımından geniş bir alanı kapsayan Arap dili özellikle Kıraâtların da ilgi alanına girmektedir. “ Bu ve benzeri misaller çoktur biz burada sadece birkaç tanesini vermekle yetindik. (Birişik, 2014: s. 157-160; Altundağ, 2001: s. 4.)

4. Kıraât Farklılıkları Yedi Harf Münasebeti

Yedi harf konusu, Kur'an'ın farklı okunuşlarını açıklamak için kullanılan bir terimdir. Tefsir ve kıraat ilimlerinde bu konu önemli bir yere sahiptir. Yedi harf, Kur'an'ın yedi farklı şekilde indirildiğini veya yedi farklı şekilde okunabileceğini ifade eder. Kıraat ise Kur'an'ın okunuş kurallarını ve farklı rivayetleri belirtir. Yedi harf ve kıraat arasında bir ilişki vardır, ancak bunlar aynı şey değildir. Yedi harf, Kur'an'ın indirilişini ve okunuşunu genel olarak belirtirken, kıraat daha detaylı ve teknik bir bilgidir. Yedi harf ile ilgili hadisler, kıraatlerin delili olarak kabul edilir. Ayrıca, Kur'an'ın farklı vecihlerle okunmasının başlangıcı da yedi harf ile ilgilidir. Bu bakımdan, yedi harf kıraatlere kaynaklık eden bir kavramdır.

Mekke toplumunun büyük kısmını Kureyş Kabilesi oluşturmaktaydı. Ancak hicret neticesinde durum değişti ve toplumun büyük kısmını Kureyş dışındaki kabileler oluşturmaktaydı. Kur'an'daki kimi lafızları telaffuz etmede zorlanıyorlardı. O sebeple yedi harf ruhsatı Medine döneminde verilmiştir.

Kur'an'ın yedi harfle indirilmesi, Hz. Peygamber'in ashabına farklı okuma şekillerini öğretmesi ve onaylaması anlamına gelmektedir. Bu konuda rivayet edilen hadisler, Kur'an'ın ilk dönemdeki okuma pratiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu hadislerin sayısı altmış civarında olup, bunları nakleden sahabe sayısı yirmi beş kadardır. Yedi harfle ilgili hadislerin çoğu sahih kabul edilirken, bazıları da mütevatir olduğu iddia edilmiştir. Bu hadislerin içeriği ise yedi harfin ne olduğu konusunda net bir bilgi vermemektedir. Bu sebeple yedi harf meselesi, ilim adamları arasında farklı görüşlere yol açmıştır. Ebu Amr ed-Danî, bu hadisleri naklettikten sonra bunların sıhhati konusunda icma olduğunu ve yeterli olduğunu belirtir. Bu hadisleri üç gruba ayırabiliriz: Birinci grup, Kur'an'ın yedi harfle indirildiğini bildiren hadislerdir. İkinci grup, yedi harfin hikmetini açıklayan hadislerdir. Üçüncü grup ise yedi harfin mahiyetini tanımlayan hadislerdir. (Önen, 2014: s.56-70.)

5. Yedi Harf Ruhsatı Neticesinde Ortaya Çıkan Vecihler

Yedi harf ruhsatı uyarınca gerçekleşen vecihleri başlıca üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi; lehçelerin eda ve şive farklılığından doğan Kıraât çeşididir. Feth-İmale, hemze-teshil, terkik-tefhim, nakil, med, idğam, işmam, sekte... vb. sırf şive ve üslub farklılığından kaynaklanan ve sadece birtakım ses özelliklerinden ibaret olan vecihlerdir ki, bunlar manada hiçbir değişiklik getirmezler. Bu guruba giren kıraat farklılıklar çoğunlukla kabilelerin konuşma üsluplarındaki eda ve tavır farklılığına dayanmaktadır. İkincisi mushafların yazısına uygun olarak; takdim-te'hir, hazif-isbat, fiillerin tasrihi, müfred- cem'i konularında meydana gelen farklılıklardır. Üçüncüsü ise mushaflarda bulunan bir kelime yerine eş anlamlı veya yakın anlamlısının kullanılması şeklinde gerçekleşen kıraat çeşitleridir ki mütevatir kıraâtlara uymadığı için bunların Kur'an olarak okunması ittifakla caiz değildir. "فسعو" yerine "فمد" demek "العهن" yerine "السوف" okumak, "مشو" yerine "سعو" demek gibi. (Mekkî,1977: s. 38-39; Kurtûbî, 2006: I, 47.)

Temelde üç gruba ayrılan kıraat farklılıklarının önemlilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Harekesi değişen, fakat manası ve sureti değişmeyen vecih: mesela "ويديقُ صدرى" (eş-Şuara, 26/13) ifadesinde geçen Kaf harfi Ya'kub Kıraâtında (ويديقُ صدرى) şeklinde fetha ile okunmaktadır. (İbnü'l-Cezerî, 2002: II, 235-236.) Bu örnekte kelimelerin yazılışı aynı hareketleri farklıdır; ancak bu farklılıklar manayı değiştirmemektedir.
2. Harekesi ve manası değişen, fakat sureti değişmeyen vecih: "إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ" (Rum, 30/22) ayetindeki "lil âlimine" kelimesini, İmam Asım'ın ravisi Hafs, yazıldığı gibi okurken diğer kurrâlar ise; "lil âlemine" şeklinde okumuşlardır. (İbnü'l-Cezeri, 2002: II, 222) "lil alimine" Kıraâtine göre anlam: "şüphesiz bunda, bilenler için ibretler vardır"; "lil alemine" Kıraâtine göre ise, "şüphesiz bunda, alemler (herkes) için ibretler vardır" şeklinde olur. (Dânî, 2006: III, 175; İbnü'l-Cezerî, ts: 2/344.)

3. Harfleri ve manaları değişen, fakat sureti değişmeyen vecihler: “هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ” (Yunus 10/30) ayetindeki “teblü” lafzını Hamze, Kisai ve Halefü’l- Aşir “teblü”, diğerleri Kıraât imamları “tetlü” olarak okumuşlardır. (Dânî, 2007: III, 1176; İbnü’l-Cezerî, 2002: II, 286.) “Teblü” Kıraâtine göre mana şu şekildedir: “Herkes geçmişte yaptıklarının imtihanını verir (iyi veya kötü karşılığını, faydasını veya zararını görür)”. “Tetlü” şeklindeki Kıraâte göre ise, “orada herkes, geçmişte yaptıklarını okur (amel defterini okur.)” Yahut “herkes daha önce yaptığı amellerine tabi olur, peşinden gider (yani amelleri onu cennete veya cehenneme götürür.” şeklinde bir anlam ortaya çıkmaktadır. Bu örnekte görüldüğü üzere kelimelerin asıllarının noktasız olduğu göz önüne alındığında görülecektir ki şekil itibarıyla aynı olmakta; ancak farklı şekilde telaffuz edilmesinden dolayı farklı manalar ortaya çıkabilmektedir.

4. Harfleri ve sureti değişen, fakat manası değişmeyen vecih: “وَيُبْصُطُ” (Bakara 2/245) kelimesinin Duri, Ebu Amr, Hişam, Halef, Ruveys ve Halefü’l-Aşir Kıraâtlarında “ve yebsüt” şeklinde okunmaktadır. Ayrıca İbn Zekvan ve Hallad ile diğer bazı ravilerden (sad ve sin ile) iki türlü okunuş rivayet edilmiştir. (İbnü’l-Cezerî, 2002: II, 228.) Bu örnekte kelimelerin birer harf farkıyla şekli değişmekte, fakat manaları bozulmamaktadır.

5. Lehçelerin eda ve şive farklılığından doğan vecihler: Feth-İmale (موسى=عيسى); terkik-tefhim (خبير=بصيرا) hemz-teshil (الانذرتهم=اعجمي); nakil (قد افلح); sıla-işba’ (منهموا=عليهوا); işmam (قيل) vb. vecihlerdir ki bunlar bazı kıraâtlarda Kur’an-ı Kerim’in birçok yerinde mevcuttur. (İbnü’l-Cezerî, 2002: II, 1-200; Dimyâtî, 2007: I, 107-357.)

6. Fiillerin mazi, muzari, emir, gibi tasrifî yönünden farklı vecihler: “وَرَحْمَةً خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ” (Ali İmran, 3/157) ayetindeki “yecmeûn” kelimesini Asım’ın ravisi Hafs yukarıda yazıldığı gibi “ya” ile, diğerleri ise “ta” ile “tecmeûn” şeklinde okumuşlardır. “yecmeûn” kıraâtine göre mana, “Allah’ın rahmeti, onların (münafıkların) topladıkları (dünyalıklar) dan daha hayırlıdır” şeklinde olur. Muhatap kipiyle “tecmeûn” şeklindeki okuyuşa göre hitap mü’minlere olur ve ayet: “Allah’ın rahmeti, sizin topladığınız dünyalıklardan daha hayırlıdır” anlamına gelir ki, her iki anlam da ifade ettiği gerçek açısından doğru ve haktır. (İbnü’l-Cezerî, 2002: II, 243.)

7. İsimlerde müfred, tesniye, cemi vb. hususlardaki farklı vecihler: “مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ” Âyetin manası şu şekildedir: “Müşriklerin, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah’ın mescitlerini imar etme yetkileri yoktur.” (Tevbe, 9/17) Bu ayette bulunan “mesacide” kelimesini İbn Kesir, Ebu Amr ve Ya’kub müfred olarak “mescide”; Nafi’, İbn Amir, Asım, Hamze, Kisai, Ebu Ca’fer ve Halefü’l-Aşir cemi olarak “mesacide” şeklinde okumuşlardır. Müteakip ayette geçen “mesacide” kelimesi ise ittifakla cemi olarak okunmuştur. Buna göre müfred Kıraât olan “Mescid” den, Mescid-i Haram’ın kastedildiği anlaşılır. Ayette geçen mescit kelimesinin çoğul kullanımıyla öncelikle Mescid-i Haram’ın anlaşılacağı belirtilmiştir; çünkü Kabe, bütün mescitlerin kiblesidir. Ayrıca bu kelime çoğul olduğundan, mescitlerin en şerefli olan Mescid-i Haram’ı da imar edemeyecekleri anlaşılmaktadır. (Dânî, 2006: 118.)

8. Edatların değişmesiyle meydana gelen vecihler: “وَاللَّيْلِ إِذَا أَدْبَرَ” (Müddessir, 40/33) ayetindeki “iz” lafzının, Nafi’, Hafs, Hamze, Ya’kub ve Halefü’l Aşir tarafından bu şekilde; diğer Kıraât imamları ise “iza” şeklinde okunmuşlardır. (İbnü’l-Cezerî, 2002: II, 286.)

9. İsbat ve hazif ile (ziyade ve noksanlık) meydana gelen vecihler: “وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ” (Ali İmran, 3/133) ayetini Nafi’, İbn Amir ve Ebu Ca’fer vav’sız olarak okumuşlardır. Yani ayetin

başında geçen atıf edatını okumamışlardır. (Dâni, 1930: 90; İbnü'l-Cezerî, 2002: II, 286.) Bu Kıraât da Medine ve Şam Mushaflarında korunmuştur. (*Dani, el-Mukri' s. 102*)

10. Takdim ve te'hir ile değişen vecih: “يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ” (Tevbe, 9/111) ayetindeki “فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ” ibaresini Hamze, Kisai ve Halefü'l Aşir takdim te'hirle “feyüktelüne ve yektülüne” şeklinde; diğer Kıraât imamlarıysa “feyaktülüne ve yüktelüne” şeklinde okumuşlardır. (Dâni, 1930: 90; İbnü'l-Cezerî, 2002: II, 286.)“feyaktülüne ve yüktelüne” şeklinde okunduğunda mana “Allah yolunda öldürülür ve öldürürler; yani bir kısmı şehid olurken, diğer bir kısmı yılmadan savaşa devam eder” şeklinde anlaşılır. Çoğunluğun okuyuşuna göre ise mana şöyle olur: “Onlar Allah yolunda savaşır inkarıcıları öldürürler ve ölünceye, şehid düşünceye kadar savaşmaktan geri kalmazlar”. (Râzî, 1981: XVI, 198.) Hazreti Osman Mushaflarının noktasız ve harekesiz olduğu göz önüne alınca, verilen iki örnek de nakledilen Kıraâtlara müsaittir. Takdim ve Te'hir, bir kelime içindeki harflerde de görülebilir. Örneğin (A'raf 7/165) “بِعَذَابِ نَبِيِّسَ” lafzının Ebu Bekr Eş şu'be'den ikinci bir rivayet olarak “bey'esin” şeklinde nakledilmiştir. (Dâni, 1930: 114.) Bu kelimeyi Nafi' ve Ebu Ca'fer “bi isin” , İbn Amir “bi'sin” şeklinde okumuşlardır. (Dâni, 1930: 114; İbnü'l-Cezerî, 2002: II, 272.)

11. Bir harfin, kendisine yakın bir mahrece ibdali ile meydana gelen vecih: “قَتَلُوا عَنْهُمْ حَتَّىٰ” (Saffat 37/178) ayetinin, İbni Mes'ud tarafından “attehinin” şeklinde okunmasıdır. Bu tür Kıraâtlar ahad haberle geldiği, mütevatir Kıraâtlara ve Mushaf yazısına aykırı olduğu için okunmaz. (Mekkî, 1977: s.38-39.)

12. Mana değişmeksizin, bir kelimenin başka bir kelimeyle değişmesiyle meydana gelen vecih: “كَالْفَرَاشِ الْمَبْتُوثِ” (Kâria, 101/5) ayetini Abdullah b. Mes'ud ve said b. Cübeyr'in “Kessufil menfuşi” şeklinde okumuşlardır. Bu Kıraât de ahad haberle geldiği, On Kıraât arasında bulunmadığı, mütevatir habere muhalif ve Mushaf yazısına da aykırı olduğu için, Kur'an olarak okunması caiz olmaz. (Mekkî, 1985: s.24.)

Dünyada yaşayan Müslümanların elindeki Mushafların hepsi aynı metne sahiptir ve Kur'an'ın aslına uygun olarak korunmuştur. Bu Mushaflar, On Kıraât adı verilen ve tevatür yoluyla bize ulaşan okuma şekillerine dayanmaktadır. On Kıraât dışında kalan vecihler ise Kur'an'ın aslından değildir ve Kur'an olarak kabul edilmezler. Bu vecihler, bazı kaynaklarda zikredilmiş, ancak tevatür derecesine ulaşmamış haberlerdir. Kur'an ise tevatürle sabit olan ve bütün Müslümanların üzerinde ittifak ettiği vahiydir.

SONUÇ

Kıraat lehçe ilişkisi, Kur'an'ın Arapça dili ve lehçeleriyle olan bağlantısını ifade eder. Kur'an, Arapça'nın zengin bir yapıya sahip olduğu ve pek çok lehçeyi içinde barındırdığı bir dil olduğu için, farklı okuma şekillerine imkân vermektedir. Bu okuma şekilleri, kıraat adı verilen ilim dalında incelenmektedir. Kıraat, Kur'an kelimelerinin telaffuz biçimini konu edinen bir ilimdir. Kur'an, Hz. Peygamber'in mensup olduğu Kureyş kabilesi lehçesi üzere indirildiği halde, diğer Arap kabilelerinin lehçelerine de uygun şekilde okunabilmektedir. Bu durum, Kur'an'ın hem tek bir lehçeye bağlı olmadığını hem de farklı lehçeleri kapsadığını göstermektedir. Kur'an'da kullanılan bazı lehçeler şunlardır: Kureyş, Huzeyl, Temim, Havarim, Kinane, Yemen, Hicaz.

Bu lehçelerin her biri, kelimelerin yazılışı, okunuşu ve anlamı açısından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, kıraat ilminde detaylı olarak ele alınmaktadır. Kıraat ile lehçe arasındaki ilişkiyi anlamak için, kıraatlerin nasıl oluştuğunu bilmek gerekir. Kıraatlerin oluşumunda üç temel faktör vardır: Vahiy meleği Cebrail'in Hz. Peygamber'e Kur'an'ı farklı şekillerde okutması, Hz. Peygamber'in sahabeye Kur'an'ı farklı şekillerde öğretmesi ve sahabenin diğer Arap kabilelerine Kur'an'ı farklı şekillerde aktarması. Bu faktörler sayesinde, Kur'an'ın hem asıl metni korunmuş hem de farklı lehçelere uygun hale getirilmiştir. Kur'an'da farklı lehçelerin olması, Kur'an'ın evrenselliğini ve zenginliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu durum Kur'an'ın anlaşılmasına ve yorumlanmasına da katkı sağlamaktadır. Kıraat ilmi ise, bu anlama ve yorumlama sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Kıraat ilmi sayesinde, Kur'an'ın Arapça dili ve lehçeleriyle olan ilişkisi daha iyi anlaşılakta ve Kur'an'ın mesajı daha doğru şekilde ulaştırılmaktadır.

Yedi harf meselesi ile kıraat ilişkisi, Kur'an'ın Arapça dili ve lehçeleriyle olan bağlantısını anlamak için önemli bir konudur. Kur'an, Hz. Peygamber'e yedi harf üzere indirilmiştir. Bu, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunabileceği anlamına gelmektedir. Kıraat ise, Kur'an'ın farklı okuma şekillerini inceleyen bir ilim dalıdır. Kıraatler, yedi harf ruhsatından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, yedi harf ve kıraat birbiriyle alakalıdır. Yedi harf ve kıraat arasındaki ilişkiyi anlamak için, şu noktaları bilmek gerekir:

- Yedi harf, Kur'an'ın zenginliğini ve evrenselliğini gösteren bir terimdir. Yedi sayısı, kesretten kinaye olarak kullanılmıştır. Yani Kur'an'ın sadece yedi lehçede değil, çok sayıda lehçede okunabileceğini ifade etmektedir.
- Yedi harf, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasına izin veren bir ruhsattır. Bu ruhsat, Hz. Peygamber'in vahiy meleği Cebrail'den farklı şekillerde Kur'an okumasını öğrenmesi, sahabeye farklı şekillerde Kur'an öğretmesi ve sahabenin diğer Arap kabilelerine farklı şekillerde Kur'an aktarmasıyla gerçekleşmiştir.
- Kıraat, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasının sonucunda ortaya çıkan okuma şekilleridir. Kıraatler, Kur'an'ın yazılışı, telaffuzu ve anlamı açısından farklılıklar göstermektedir. Kıraatlerin kaynağı yedi harftir. Kıraat ilmi, Kur'an'ın farklı lehçelerde okunmasının kurallarını ve delillerini belirleyen bir ilimdir. Kıraat ilmi sayesinde, Kur'an'ın Arapça dili ve lehçeleriyle olan ilişkisi daha iyi anlaşılakta ve Kur'an'ın mesajı daha doğru şekilde ulaştırılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim Allah'ın kelamı olup ve hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmıştır. Kur'an, Peygamberimiz (a.s.m.) tarafından vahiy yoluyla alınmış ve sahabeler tarafından yazılmıştır. Kur'an'ın toplanması, mushaf hâline getirilmesi ve çeşitli nüshalarının oluşturulması süreci, tarihi kaynaklarda detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Orijinalliği, hem tarihi hem de bilimsel delillerle ispatlanmıştır. Hem üslubu hem de içeriğiyle insan yapımı bir kitap olmadığını göstermektedir. Kuran, evrensel bir mesaj taşımakta ve bütün insanlığa hitap etmektedir.

KAYNAKÇA

- Altundağ, M. (2001). “Sahih Kıraâtlerin Arap Lehçeleri ile İlişkisi”. *Marmara. Ünv. Dergisi*, (20), 23- 48.
- Buhârî, M. (1432/2011). *el-Câmiu’s-Sahîh*. thk. Şuayip Arnavut. Beyrut: Risaletü Alemiyye.
- Birişik, A. (2014). *Kıraât İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları.
- Çetin, A. (2012). *Kur’ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları.
- Çetin, A. (2001). *Kıraâtların Tefsire Etkisi*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Çetin, A. (2010). *Kur’ân-ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraâtlar*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Çollak, Fatih. (2006). *Âsım Kıraâtı*. İstanbul: Üsküdar Yayınevi.
- Dânî, E. Â. O. (1930). *et-Teyisir fi Kıraâti’s-Seb’a*. İstanbul: Otu Pretzl.
- Dânî, E. Â. O. (1418/1997). *el-Ahrufü’s-Seb’a li’l-Kur’ân*. Cidde: Dâru’l-Minâre.
- Dânî, E. Â. O. (2006). *Camiu’l-Beyân fi’l-Kıraâti’s-Seb’a*. Kâhire: Dâru’l- Hadis.
- Dimyâtî, A. b. M. (2007). *İthâfü Fudelâi’l-Beşer*. Beyrut: Âlemü’l-Kutub.
- İbn Âtiyye, A. (2001). *el-Muharrerü’l-Vecîz*. Beyrut: Dâru’l Kûtübî’l-Âlemiyye.
- İbnü’l-Cezeri, Ş. M. (1961/1381). *Takribü’n-Neşr fi’l-Kıraâti’l-Âşr*. Mısır: Dâru’l Kûtübî’l-Âlemiyye.
- İbnü’l-Cezeri, Ş. M. (1980). *Müncid’u’l-Mukri’in ve Mürşidü’t-Talibin*. Beyrut: y.y.
- İbnü’l-Cezeri, Ş. M. (2002). *en-Neşr fi’l-Kıraâti’l-Âşr*. Beyrut: y.y.
- İbnü’l-Cezeri, Ş. M. (1932/1351). *Ğâyetü’n-Nihaye fi Tabakâtü’l-Kurrâ*. Mısır: Mektebetü’l - Hancı.
- İbn Kesir, İ. (2000/1321). *Tefsirü’l-Kur’âni’l-Azim*. Kahire: Mektebetü’l-Türasi’l-Arabiyye.
- İbn Manzûr, C. M. (1997). *Lisânü’l-Arab*. Beyrut: Müessesetü’t-Tarihu’l-Arab.
- İbn Mücahid, E. (1972). *Kitâbü’s-Seb’a fil-Kıraât*. Kahire: Dâru’l-Mâarif.
- Karaçam İ. (1974). *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzûlü ve Kıraâtı*. İstanbul: Marmara Ünv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Karaçam İ. (2012). *Kur’ân-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: Marmara Ünv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- Kâdî, A. (1981). *el-Büdüru’z-Zâhira fi’l-Kıraâti’l-Âşerati’l-Mütevâtire Min Târikî’s-Şâtibîyye ve’d-Dûrâ*. Beyrut: y.y.
- Kurtubî, M. (2006/1427). *el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle.

- Mekkî, M. (1977). *el-İbâne an-Meâni'l-Kıraât*, thk, Abdulfettah İsmail Şelebi. Mısır: Dâru'n-Nehde.
- Mekkî, M. (1405/1985). *et-Tefsira fi'l-Kıraât*. Kuveyt: Ma'hedü'l-Mahtütati'l-Arabiyye.
- Muhaysin. M. S. (2006). *el-Mühezzeb fi'l-Kıraâti'l-Âşere ve Tevcihiha min Târiki Tayyibeti'n-Neşr*. Mısır: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Turas.
- Muhaysin. M. S. (2015/1436). *el-İrşâdâtü'l-Celiyye fi'l-Kıraâti's-Seb'a min Târikî's-Şâtibîyye*. Mısır: Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Turas.
- Önen, Hasan. (2014). “Ebu 'Amr Ed-Dânî'ye Göre Yedi Harfin Anlamı”. *Şarkıyyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, (XI), 56-72.
- Pâlûvî A. (ts). *Zûbdetü'l-İrfân*. İstanbul: Mektebetü'l-Hânefiyye.
- Râzî, F. (1981). *Mefâtihu'l-Ğâyb*. Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- Saylan. N. (2020). “Arap Dili ile İlişkisi Bağlamında Beğavi Tefsirinde Kıraât İlişkisi”. *Fırat Üniv. İlahiyat F. Dergisi*. 20 (2).
- Süyûtî, C. (2008). *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Müessesetü'r-Risâle*. thk. Şuayb Arnavut, Lübnan: y.y.
- Taberî, M. (2001/1422). *Câmiü'l-Beyân an Te'vil Âyi'l-Kur'ân*. Kahire: Dârü'l-Hicr.
- Yazır, E. M. H. (2003). *Hak Dini Kur'ân Dili, sadeleştiren Sıtkı Güllü*. İstanbul: Huzur Yayınları.
- Zemahşerî, C. (ts.). *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Egâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, Beyrut: y.y.